

Konnektivitás, apolaritás és egyensúlyozás Az öbölmonarchiák globális nagyhatalmakkal kapcsolatos politikájának átalakulása¹

*Connectivity, Apolarity, and Hedging
The Transformation of the Policy of the Gulf Monarchies in Relation to Global Powers*

Szalai Máté

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2024.1.3

Összefoglaló: A tanulmány célja, hogy az Öböl Menti Együttműködési Tanács országainak a globális nagyhatalmakkal kapcsolatos politikáját és annak változását a konnektivitás, az apolaritás és az egyensúlyozás fogalmainak tükrében értelmezze. A kutatás fő következtetése, hogy az öbölmonarchiák képesek voltak a nagyhatalmakkal való kapcsolataikat kölcsönösen függővé tenni, így nem elszenvedőivé, hanem aktív alakítóivá váltak azok versengésének és a globális politikai folyamatoknak. A hat állam, főleg Szaúd-Arábia, Katar, az Egyesült Arab Emírségek és Omán megkerülhetetlenek lett a nagyhatalmi érdekek érvényesítése szempontjából, regionális és globális szinten egyaránt.

Kulcsszavak: Perzsa-öböl, globális nagyhatalmak, konnektivitás, GCC

Abstract: *The aim of the study is to interpret the changing relationship-building activities of the members of the Gulf Cooperation Council in the framework of three concepts: connectivity, apolarity, and hedging. The main conclusion of the research is that the Gulf monarchies managed to formulate interdependent relations with great powers, thus acquiring the ability to actively shape great power rivalry and global political developments, instead of being passive by-standers. The six countries, especially Saudi Arabia, Qatar, the UAE, and Oman became indispensable for great powers to realize their interests on both the regional and global levels.*

Keywords: *Persian Gulf, global powers, connectivity, GCC*

Bevezetés

2023. május elsején jelent meg Mohamed Baharoon, a Dubai Public Policy Research Center (B'huth) igazgatójának elemzése, amely az új Közel-Kelet nemzetközi kapcsolatainak a formálódó alapelveit fogalmazta meg. A kutató úgy véli,

a jelenlegi időszakot leginkább a „közel-keleti kvantumpolitika” fázisának lehet nevezni, amelynek két fő jellegzetessége a deeszkaláció és a hagyományos szövetségi rendszerek megkérdőjelezése. Értékelése szerint a regionális politikai viszonyokat ebben az új ciklusban három alapelv fogja meghatározni: a földrajzon és a földrajzi kötöttségeken való túllépés; a konnektivitás prioritizálása és a geopolitikai pólusok elutasítása (apolaritás); valamint az együttműködésnek mint a biztonság fenntartásának egyik alapvető eszközének az előtérbe kerülése.

Baharoon elemzése két szempontból kiemelkedő fontosságú. Egyrészt jól mutatja az Öböl Menti Együttműködési Tanács (*Gulf Cooperation Council, GCC*) tagjaihoz – témánk esetében az Egyesült Arab Emírségekhez (EAE) – kötődő szereplőknek az arra irányuló fokozott igényét, hogy maguk definiálják a saját külpolitikai stratégiájukat és a köztük lévő politikai kapcsolatrendszerét. A Baharoon által kvantumpolitikának nevezett rend nagyon sok szempontból azonos az európai és az amerikai közbeszédben normalizációnak és egyensúlyozásnak hívott jelenséggel és annak következményeivel, de elhagyja az utóbbi fogalmakra jellemző elfogultságot.² Másrészt a regionális politika három alapelvének az egyikeként megjelenő konnektivitás és apolaritás pontosan meghatározza az öbölállamoknak a globális nagyhatalmakhoz és a köztük lévő versengéshez való viszonyát. Ezen értékek hangsúlyozásával a GCC tagjai egyrészt elutasítják a világpolitikában látható blokkosodás folyamatát, és igyekeznek a kapcsolataikat egy időben fenntartani minden nagyhatalommal, másrészt pedig nem rendelik alá a saját nemzeti érdekeiket a nagyhatalmi logikának.

A jelen elemzés célja a GCC-államok nagyhatalmakhoz való viszonyának és globális jelenlétének az elemzése a konnektivitás, az apolaritás és az egyensúlyozás szempontjából. A dolgozat fő állítása, hogy a hat öbölállam a stratégiai autonómiája erősítésével és különböző befolyásépítő tevékenységével képessé vált interdependens kapcsolatokat építeni a nagyhatalmakkal és azoknak a világpolitikában folyó versengését a saját érdekei alapján felhasználni. Ugyanakkor ez a képességük több szempontból is korlátokba ütközik, amelyek lebontása és tárgítása a globális politikájuk egyik alapvető célja.

A tanulmány első fele bemutatja a kisállamoknak (*small states*) és a közép-hatalmakkal (*middle powers*) a nagyhatalmakkal való viszonyára és az utóbbiak közötti jelenlegi versengésre vonatkozó szakirodalom fő megállapításait.³ A második rész pedig ennek a keretnek a felhasználásával a GCC-államok helyzetére és stratégiájára fókuszál, a jelenlegi egyensúlyozási politikájuk hátterének, a nagyhatalmakkal való kapcsolatépítési törekvéseiknek, a globális hatalomgyakorlás forrásainak, valamint a hat állam közötti versengés mértékének a bemutatásával.

A másodlagos szakirodalom áttekintése mellett a tanulmány nagyban támaszkodik a 2022 és 2023 során diplomatákkal és szakértőkkel anonim módon végzett online és offline interjúkra, amelyeket a szerző a Perzsa-öbölben, az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában és Európában folytatott.

A kisállamok és a közepes hatalmak mozgástere a jelenlegi nagyhatalmi versengés keretei között

A nemzetközi kapcsolatoknak a fősodorba tartozó iskolái (különösen a realizmus) nagy jelentőséget tulajdonít az államok közötti egyenlőtlenségeknek,⁴ így a kisállamoknak és a középhatalmaknak a nagyhatalmakkal való kapcsolatait alapvetően hierarchikusnak tekinti.⁵ A fő kutatási kérdéssé gyakran nem is az ilyen relációk aszimmetrikus jellege, hanem a dominancia fenntartásával kapcsolatos költségek és a kényszerítés mértéke vált.⁶ Alulnézetből azonban egy gyengébb és egy erősebb állam közötti kapcsolat sosem teljesen egyoldalú, sokkal inkább a két fél közötti stratégiai együttműködésnek tekinthető, amely valamilyen politikai vagy gazdasági jellegű javak vagy szolgáltatások cseréjére irányul.⁷ Ráadásul – a realista elvárástól eltérően – egy nagyhatalommal való kooperáció vagy szövetség kialakításában a biztonság maximalizálására való törekvés⁸ mellett megjelenik a „profitszerzés” motivációja (a hagyományos állami érdekek érvényesítése) is.⁹

A kisállamoknak és a középhatalmaknak a nagyhatalmakkal kapcsolatos politikája emiatt alapvetően a következő három normatív cél közötti egyensúlyozás következménye: a biztonság maximalizációja, az autonómia fenntartása, valamint a nemzetközi befolyás növelése.¹⁰ Ebben a háromszögben a nagyhatalmak közötti vetélkedés kiéleződése esetén a kisállamok és a középhatalmak számára három stratégiai lehetőség áll rendelkezésre:

- A *bandwagoning*, vagyis az erősebbnek tekintett nagyhatalommal való szoros szövetséggkötés, amit alapvetően a külső biztonsági fenyegetések elhárítása motivál,¹¹ éppen ezért különösen az ellenséges környezettel szembenézni kényszerülő gyengébb szereplők számára racionális választás. E döntésnek ugyanakkor komoly negatív következményei vannak: gyakran az autonómia és a befolyásolási képesség nagymértékű feladásával jár(hat),¹² például a rivális nagyhatalmakkal való kapcsolatok minimalizálásával.
- A másik, főleg a kisebb államok körében vizsgált stratégiai álláspont a semlegesség (*neutrality*) fenntartása, vagyis a nagyhatalmi versengésből való kimaradás politikája,¹³ amely különösen a közvetlen fenyegetés alatt nem álló szereplőknek¹⁴ kedvező. A semlegesség ugyanis lehetővé teszi a különböző felekkel egyszerre történő kapcsolatépítést, a konfliktusokba való belesodródás esélyének a csökkentését, s akár egyes konfliktusok megoldásában való aktív diplomáciai részvételt is.¹⁵ A *bandwagoning* stratégiával szemben a semlegesség önmagában nem teremt fizikai biztonságot, ugyanakkor az autonómia és a kontextustól függő mértékű nemzetközi befolyás fenntartását jelentheti.
- A harmadik – a gyakorlatban is lehetséges – stratégia az egyensúlyozás (*hedging*), amelynek alapja a szoros elköteleződés (a *bandwagoning*) elutasítása. A három fő jellegzetessége¹⁶ közé tartozik a versengő nagyhatalmak

közötti kizárólagos oldalválasztás elkerülése, egymással ellentétes és egymásnak ellentmondó külpolitikai lépések, valamint tartalék lehetőségek (*fallback options*) azonosítása és fenntartása. A gyakorlatban mindez azt jelenti, hogy egy kisállam vagy középhatalom nem csupán egyetlen nagyhatalommal alakít ki kapcsolatot, hanem kifejezetten keresi az együttműködést a rivális szereplőkkel, és sem a biztonságát, sem a prosperitását nem egy partnerrel való kooperációra építi. Az egyensúlyozás stratégiája az ellentmondó üzenetek miatt gyakran értelmezhetetlen a nagyhatalmak (vagy a közvélemény) számára, emiatt könnyen konfliktus forrásává válhat. A fő célja a befolyás és a biztonság egyszerre történő fenntartása, ugyanakkor hibás végrehajtás esetén a kisállammal vagy középhatalommal szembeni bizalom megingásához is vezethet.

A kisállamok és a középhatalmak lehetőségei a nagyhatalmi versengés keretében

Az elmúlt években számos rendszerszintű folyamat változtatta meg a kisállamok és a középhatalmak szövetségkötési politikájának a kontextusát. Ilyen a hatalom diffúziója – államok között és transznacionális szempontból egyaránt¹⁷ –, az Egyesült Államok mint globális hegemon szerepének a megkérdőjeleződése és rivális eurázsiai kihívók felemelkedése,¹⁸ valamint a nemzetközi világrend földrajzi és szektorális fragmentációja.¹⁹ Bár új világrendről még nem beszélhetünk, a jelenlegi állapot egyfajta multilateralizmus nélküli multipolaritásként²⁰ írható le, amely a nagyhatalmi versengés kiéleződése mellett fegyveres konfliktusok elszaporodásával és a nemzetközi jog szerepének egyre látványosabb háttérbe szorulásával jár.²¹

Ez az átalakulás a kisállamok és a középhatalmak szempontjából kettős hatással járt. Egyrészt a nemzetközi instabilitás fokozódása és a kiszámíthatatlanság növekedése aláásta az általános biztonsági helyzetüket. Számos esemény – köztük az azeri–örmény viszony kiéleződése, Oroszország ukrajnai agressziója vagy éppen a gázai háború – felhívta a figyelmet arra, hogy az erőszaknak az érdekérvényesítés eszközeként történő alkalmazása az állami és a nem állami szereplők körében is (ismét) egyre nagyobb hangsúlyt kapott. Másrészt viszont a különböző hatalmi központok felemelkedése potenciálisan új politikai lehetőségeket és a befolyás növekedését is jelentheti számukra, különösen azok esetében, amelyek nem szorulnak rá egy nagyhatalom kizárólagos támogatására. Az ilyen egyensúlyozó országokat hintaállamoknak (*swing states*) vagy többvektorú külpolitikát folytató államoknak is nevezi a szakirodalom.²²

Általánosságban ezek a változások az egyensúlyozó magatartást ösztönzik ugyan,²³ a gyakorlatban azonban számos állami és regionális szintű változótól függ, hogy egy kormány milyen politikát folytat. Ebből a szempontból Steven E. Lobell és szerzőtársai szerint meghatározó kérdés, hogy egy adott állam milyen

viszonyt ápol(t) az Egyesült Államokkal mint visszaszoruló hegemónnal, hogy az USA milyen mértékben volt jelen az adott térségben, vagy milyen hatalmi egyensúly alakult ki az amerikai hegemóniát támogató és azt megkérdőjelező regionális és globális szereplők között.²⁴

Fontos ugyanakkor, hogy a jelenlegi helyzetben a kisállamok és a középhatalmak saját külpolitikáját nem kizárólag a nagyhatalmi versengés határozza meg. Egyrészt az ő szemszögükből az Egyesült Államok, Kína és Oroszország közötti dinamika csak egy részét képezi annak a nemzetközi kontextusnak, amelyen belül érvényesíteni kívánják az érdekeiket. Éppen ezért az egyértelmű szövetségi magatartás helyett a külpolitikájuk sokkal inkább hasonlít egy többszintű játékra,²⁵ mint egy átfogó stratégiára. Ráadásul a biztonságukat, az autonómiájukat vagy a befolyásukat a nagyhatalmi elköteleződés mellett számos más politikai döntés révén is tudják maximalizálni, például a saját katonai kapacitásaik fejlesztésével vagy kollektív biztonsági együttműködések kiépítésével.²⁶

Másrészt a kisállamok és a középhatalmak nem csak passzív szemlélői a nagyhatalmi versengésnek: arra aktívan befolyással tudnak lenni, illetve azt a saját érdekeik mentén fel tudják használni. A jelenlegi változó világrend kontextusában az utóbbi években több elemzés is foglalkozott a kisállamok és a középhatalmak számára e téren jelentkező potenciális lehetőségekkel, amelyek közül kiemelkedik Tom Long,²⁷ valamint Hoo Tiang Boon és Charles Ardy²⁸ tanulmánya. A két cikket azért is érdemes együtt használni, mert az előbbi az angolszász irodalmat, az utóbbi pedig a kínai nyelvűt foglalja össze a kisállamok és a középhatalmak érdekérvényesítése szempontjából, illetve azonosítja a legfontosabb hatalmi erőforrásokat, amelyek az alábbiak:

- Sajátos-belső vagy tulajdoni hatalom (*particular-intrinsic power/property power*): a Long által sajátos-belső hatalomnak nevezett, Boonnál és Ardynál pedig tulajdoni hatalomként szereplő jelenség alapja az állam által birtokolt – tág értelemben vett – erőforrások felhasználása. Ezek közé tartozhatnak a kőolaj- és földgázkészletek vagy már gazdasági fontossággal bíró jóságok, geopolitikai helyzetek (beleértve a földrajzi csomópontok ellenőrzését) vagy államilag támogatott és fejlesztett iparágak.
- Derivatív hatalom (*derivative power*): a Long által megfogalmazott jelenség egy kisállam vagy középhatalom azon képességére utal, amikor az érdekei érvényesítése céljából felhasználja egy nagyhatalommal való kapcsolatát. Ez magában foglalhatja az utóbbinak a meggyőzését vagy manipulációját, hogy az a gyengébb állam céljainak megfelelően lépjen fel.
- Kollektív hatalom (*collective power*): Long megfogalmazásában egy kisállam és középhatalom nemcsak a nagyhatalmakkal, hanem a más kisállamokkal és középhatalmakkal való együttműködést is fel tudja használni a saját érdekében.

- Rendszerszintű hatalom (*systemic power*): Boon és Ardy szerint számos kisebb ország tett szert globális diplomáciai befolyásra, amellyel túlnőttek a méreteikből adódó kötöttségeken, elsősorban a globalizáció intézményeiben való részvétel révén.
- Sarkalatos hatalom (*pivotal power*): Boon és Ardy arra mutat rá, hogy a kínai irodalomban ezzel a fogalommal írják le a regionális stratégiai helyzetben kiemelkedő befolyással bíró kisállamok érdekérvényesítési képességét.

Az öbölállamok egyensúlyozási politikájának háttere

A Lobell és szerzőtársai által javasolt keret értelmében az Öböl menti hat monarchiát hagyományosan az Egyesült Államok fő regionális szövetségesei közé soroljuk. Habár Washington hozzájuk fűződő kapcsolatai több évtizedes (Szaúd-Arábia és Omán esetén évszázados) múltra tekintenek vissza, azok igazán csak az 1990-es években mélyültek el.²⁹ A hidegháborúban mind a hat ország a Szovjetunió természetes ellenfelének volt tekinthető ugyan – elég különösen a szovjet-iraki kapcsolatokra és az Arab-félszigeten, Ománban és Jemenben megjelent marxista hálózatokra gondolni –, mégis távolságtartás jellemezte GCC tagállamait is és az Egyesült Államokat is. Az együttműködés elsősorban az iraki-kuvaiti háborút követően mélyült el a két fél között, legfőképp bilaterális alapon.

Ennek ellenére sem a hidegháborús, sem az unipoláris időszakban nem lehetett az öbölállamok stratégiáját tisztán *bandwagoning*-politikaként leírni. Egyrészt a hat állam sosem rendelte alá a kapcsolatépítési tevékenységét az amerikai érdekeknek, legyen szó akár a Szovjetunióról – amellyel Kuvait már 1964-ben felvette a kapcsolatot,³⁰ az Öböl Menti Együttműködési Tanács a megalapítását követően az el nem köteleződését hangsúlyozta,³¹ Katar pedig 1988 után fegyvert vásárolt Moszkvától, amelyek miatt 1991-ig be is fagytak az amerikai-katari kapcsolatok³² –, akár a kettős feltartóztatás időszakában Irakról és Iránról (Omán mindkét állammal fenntartotta a kapcsolatokat,³³ az EAE pedig az irakiak elleni szankciós politikát kritizálta³⁴). Másrészt a 21. század fő közel-keleti konfliktusai kapcsán egyértelműen meglátszottak az érdekelletétek a GCC-országok és az Egyesült Államok között, gondoljunk csak a 9/11 utáni feszültségekre,³⁵ a 2003-as iraki beavatkozás ellenzésére (azt ugyanis igazán csak Kuvait támogatta, Bahrein és Omán pedig explicit tiltakozott ellene),³⁶ az amerikai demokráciaterjesztésre és az iráni befolyás növekedésével szembeni amerikai fellépés hiányára³⁷ vagy a 2011-ben kezdődött „arab tavasz” során látott stratégiai különbségekre Egyiptom, Szíria vagy éppen Jemen kapcsán.

Ebből következően a kiéleződő nagyhatalmi versengés nem megteremtette, csak fokozta az öbölállamoknak az amerikai külpolitikától való távolodását. A vonatkozó elméleti feltevések szerint a *bandwagoning*-politika fő motivációját

a biztonságmaximalizálás jelentené, ugyanakkor a GCC szempontjából bebizonyosodott, hogy az Egyesült Államokkal való együttműködés azt nem teszi lehetővé. A kétoldalú biztonsági együttműködések és az amerikai katonai jelenlét a mai napig nyújt ugyan valamilyen mértékű fizikai biztonságot és elrettentő képességet, de az önmagában az öbölállamok számára nem volt elegendő az autonómiájuk és a befolyásuk további feladásához.³⁸ Ebből a szempontból a legnagyobb jelentőségű kérdést talán a jemeni polgárháború kirobbanása jelentette: a húsz mozgalom térnyerését követően az Irán-barát szervezet több támadást is intézett Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek ellen, amelyekre – legalábbis a helyi percek szerint – az USA túl későn és eléggé korlátozottan reagált. Ebből kifolyólag az is megkérdőjeleződött, hogy egy nagyobb háború esetén (akár Iránnal, akár más állammal szemben) az Egyesült Államok megvédené-e a GCC tagállamait. Ráadásul az amerikai külpolitika – különösen a Közel-Kelet tekintetében – egyre kiszámíthatatlanabbá és az amerikai belpolitikai folyamatoktól függővé vált. Irán ügyében például, amely az öbölállamok számára az amerikai külpolitika egyik legfontosabb ügye, az előző három kormány egymással szinte teljesen ellentétes hozzáállást képviselt. Ez a kiszámíthatatlanság aláásta a hosszú távú stratégiai együttműködés értékét.

Mindezek következtében leginkább az egyensúlyozás (*hedging*) stratégiája illeszkedett az öbölállamok érdekeihez. Az Egyesült Államokkal való látványos szakításra semmiképp sem számíthatunk, hiszen – amint arról már szó volt – az amerikai katonai jelenlét és a Washingtonnal való együttműködés bizonyos mértékű biztonságot és befolyást mindenképp jelent a GCC számára. Ugyanakkor, ahogy a múltban, úgy jelenleg sem tekintenek az öbölmonarchiák vezetői erre az együttműködésre kizárólagosként. Az említett megfontolásaikat pedig csak erősítik a régióban zajló normalizációs folyamatok, amelyek kiegészítik a GCC-országok globális törekvéseit.

Mielőtt azokra rátérnénk, fontos megemlíteni, hogy – a szerző által készített interjúk szerint – az öbölállamok képviselői és elemzői közül sokan elutasítják az egyensúlyozás (*hedging*) kifejezés használatát a saját külpolitikájuk leírására. Ugyanis a kifejezés angolul a szerencsejátékokra is utalhat,³⁹ amely az iszlám vallás előírásai szerint tiltott tevékenység. Továbbá, míg a fogalom egy felülnézeti hozzáállást tükröz, és a nagyhatalmak szempontjából vezet le a kisebb hatalmak külpolitikáját, addig az Öböl menti országok nem ez, hanem a saját nemzeti érdekeik alapján definiálják a viselkedésüket. A már idézett Baharoon-cikkben a kvantumpolitika konceptualizálása is egy alternatív keretést jelent az egyensúlyozási politikával szemben: a konnektivitás hangsúlyozása a kölcsönös érdekek alapján történő kapcsolatépítés alapvető igényét jeleníti meg, az apolaritás vagy pólusnélküliség hirdetése pedig a geopolitikai tömbök felemelkedésének és a tömbpolitikai logikának az elutasítását jelenti.

Kapcsolatépítés más nagyhatalmakkal a konnektivitás és az apolaritás jegyében

A konnektivitás és az apolaritás fogalma mentén könnyebben megérthető, hogy a hat ország számára az Egyesült Államokkal való politikai, biztonsági, gazdasági és társadalmi együttműködés fenntartása nem kerül ellentmondásba a rivális nagyhatalmakkal, elsősorban Kínával történő kapcsolatkeresés és -építés törekvéseivel.

A GCC-államoknak a Kínához, az Egyesült Államok fő globális kihívójához fűződő kapcsolatai az 1970-es évekig nyúlnak vissza. A britek kivonulása a Perzsa-öbölből, valamint az USA és Kína közeledése lehetőséget teremtett a hat monarchia számára, hogy felvegyék a diplomáciai kapcsolatokat Pekinggel. Azonban akkor még csak Kuvait (1971), a monarchista Irán (1971) és Omán (1978) nyitott a Kínai Népköztársaság felé, amelyek közül az utóbbi kettő jelentett igazi áttörést. A bilaterális reláció rendezéséért (és Tajvan elismerésének a visszavonásáért) cserébe Kína felhagyott az ománi marxista lázadók (a Dzofári Felszabadítási Front) támogatásával.⁴⁰ Ez megteremtette a lehetőségét annak, hogy az Egyesült Arab Emírségek (1984), Katar (1988), Bahrein (1989) és Szaúd-Arábia (1990) is rendezze a kapcsolatait Kínával.⁴¹

Kína és az öbölállamok kapcsolata ezt követően gyors fejlődésnek indult, elsősorban az energiahordozók kereskedelme terén. Az első fordulópontra 1993-ban jött el, amikor Kína nettó olajimportórrá vált: attól kezdve a Perzsa-öböl kőolaj- és földgáztartalékai egyre nagyobb szerepet játszottak a távol-keleti ország gazdaságának a növekedésében. 2020-ra az Öböl térsége (beleértve Irakot és Iránt is) a kínai olajimport több mint felét tette ki,⁴² ezen belül is kiemelkedik a Szaúd-Arábiából származó, amely önmagában is 17 százalékos részesedést tesz ki. Katar a cseppfolyós földgáz kínai importjának 9 százalékát adja.⁴³

A kínaiakkal való gazdasági kapcsolatok az energetika mellett más területeken is erősödtek. A Kína–GCC-stratégiai dialógus 2010-es indulását követően⁴⁴ Hszi Csin-ping kínai elnök a 2014-es arab–kínai csúcson hirdette meg az „1+2+3” keretet, amely kijelölte a prioritásként kezelt szektorokat. Így tehát az energia (1.) mellett megjelent a kereskedelem és az infrastruktúra (2.), valamint a nukleáris energia, az úrgazdaság és a megújuló energia (3.) terén történő együttműködés is.⁴⁵ Számos tanulmány született, amely a két fél közötti kooperáció során a fenti szektorokban elért sikereit mutatja be, ezért a jelen elemzés csupán a legfontosabbak felsorolására tér ki:

1. A kereskedelem terén⁴⁶ már sikerült túllépni a földgáz- és a kőolajtermékek teljes dominanciáján, így a GCC országai a 2010-es évek végére Kína térségbeli legfontosabb kereskedelmi partnerévé váltak, a távol-keleti ország pedig a hat államból négy számára (Kuvait, Katar, EAE és Szaúd-Arábia) a

legnagyobb importpartnerré, hároméra (Kuvait, Omán és Szaúd-Arábia) a legnagyobb exportpartnerré (is).

2. Az Övezet és Út Kezdeményezés (*Belt and Road Initiative, BRI*) szárazföldi és tengeri projektjei keretében a GCC a kínai infrastrukturális befektetések egyik regionális központjává vált. A térségben 2017-ig bejelentett kilenc megaprojektből hét a vizsgált államokban található.⁴⁷ Közülük is kiemelkedik az Egyesült Arab Emírségek mint a térségbe irányuló befektetések egyik fő célpontja (Izrael és Irán mellett), valamint Szaúd-Arábia, amely a legtöbb (tíz) külföldi kínai építkezési projekt házigazdája.⁴⁸
3. A három további kulcsterületen⁴⁹ is egyre hangsúlyosabb a kooperáció mélyítése a felek között, különös tekintettel a szaúdi-kínai nukleáris kapcsolatokra, a Huawei növekvő regionális jelenlétére, valamint a kínai 5G-hálózat kiépítésére.

A gazdasági dominanciájú együttműködés az utóbbi években egyre inkább kiterjedt a biztonságpolitika területére is.⁵⁰ Peking először a tengeri biztonság, az iraki újjáépítés és az Iránra való potenciális nyomásgyakorlás terén vált meghatározó szereplővé a GCC-országok szempontjából, 2023-ban pedig a szaúdi-iráni kapcsolatok normalizációjában betöltött szerepével lépett szintet.⁵¹ Bár ez utóbbit nem szabad túlértékelnünk – a közvetítői tevékenységet inkább Omán és Irak végezte –, az mindenképp stratégiai fontosságú fejlemény, hogy Kína vált az egyetlen szereplővé, amely nagyhatalmi garanciát tudott nyújtani a folyamatban, és annak segítségével az öbölmonarchiák nyomást tudnak gyakorolni Iránra a geopolitikai kérdésekben (lásd a kínai-GCC-nyilatkozatot az emírségi-iráni szigetvitával kapcsolatban).⁵²

A kínai-GCC-reláció látványos és a közvélemény által is hangsúlyosan követett mélyülése mellett a hat ország más globális nagyhatalmakkal is stratégiai jelentőségű kapcsolatokat tart fenn. Oroszországgal az Olajexportáló Országok Szervezetének (*Organization of Petroleum-Exporting Countries, OPEC*) a más olajtermelőkkel kibővített együttműködési formája, az OPEC+ keretében szinte folyamatos koordináció folytat öt öbölállam. Katar 2019-ben kilépett ugyan az OPEC-ből, de a földgázpiaci érdekeltségei miatt a Gázexportáló Országok Fóruma (*Gas Exporting Countries Forum, GECF*) tagjaként hasonló tanácskozás zajlik Moszkvával. Ezek az energetikai együttműködési formák nem zökkenőmentesek ugyan – emlékezzünk a 2020-as szaúdi-orosz olajárháborúra⁵³ –, de folyamatos szükséglet teremtenek a párbeszédre.

Továbbá Oroszországnak a 2010-es évek közepétől egyre növekvő biztonságpolitikai befolyása következtében a GCC és Moszkva között a különböző közel-keleti válságok esetén történő koordináció is mélyült. A legfontosabb válságterület Szíria, ahol Oroszország 2015 óta megkerülhetetlen szereplővé vált – biztonsági és gazdasági kérdésekben egyaránt. A Perzsa-öbölben talán

az EAE ismerte fel leginkább Moszkva növekvő szerepét, és már 2015-től kezdve támogatta az orosz beavatkozást (különösen azért, mert Abu-Dzabi számára az iszlamizmus elleni küzdelem fontosabb volt, mint az Irán-barát szíriai elnök, Bassár el-Aszad eltávolítása).⁵⁴ Ez közvetlenül elősegítette az emírségi-szíriai kapcsolatok 2018-as újrafelvetését.

Az Oroszországgal való kapcsolatok mélyülését az Ukrajna elleni 2022-es offenzíva sem akadályozta meg.⁵⁵ Habár az öbölállamok semmiképp sem érdekeltek a kisebb országokkal szembeni nagyhatalmi agresszió tilalmának a megkérdőjelezésében (különösen az iraki-kuvaiti háború emlékei következtében), az Egyesült Államok és az Európai Unió részéről az Oroszország elszigetelésére irányuló politikai nyomást is elutasították. A hat állam éppen ezért tipikus egyensúlyozó pozíciót vett fel a háború kapcsán, amely magában foglalta az egymással ellentmondásban lévő döntések meghozatalát is. Az ENSZ Közgyűlésében elítélték az orosz agressziót, valamint az ukrán területek elcsatolásának a kísérletét, Oroszországnak az Emberi Jogi Tanácsban való további részvételével kapcsolatos szavazáson tartózkodtak. Ománon kívül mindegyik monarchia nyújtott humanitárius segítséget Ukrajnának, ugyanakkor egyikük sem vett részt Oroszország izolálásában. A háború ráadásul hozzájárult az emírségi-orosz kapcsolatok mélyüléséhez is, különös tekintettel a 2022. február óta drasztikusan növekvő emírségi orosz diaszpórára, valamint a Moszkvával szembeni szankciók kikerülésére irányuló – feltételezhető – együttműködésre.⁵⁶

A GCC ugyanakkor nemcsak az Egyesült Államok geopolitikai ellenfeivel, de annak szövetségeseivel is folyamatosan fejlődő kapcsolatokat ápol. A japán gazdasági növekedés már a kínait évtizedekkel megelőzve az Öböl menti energiaforrásokra épült,⁵⁷ de mára India és Dél-Korea is részben a hat államtól vásárolt földgáz- és kőolajkészletektől függ. Az Indiai-óceán térségében a tengeri biztonság fenntartása ezen országok és a GCC közös érdekévé vált, az annak alapján kialakult biztonságpolitikai kooperáció ma még a Kínával folytatott együttműködést is túlszárnyalja. Omán már 1993-ban szervezett egy Indiával közös tengerészeti hadgyakorlatot, majd a 2010-es évek végén, a 2020-as évek elején hasonló kezdeményezéseket láthattunk más öbölállamok részéről is. Japán 2012-ben kezdett el aknamentesítési műveleteket végezni a Perzsa-öbölben, attól kezdve gyakorlatilag folyamatos a koordináció a GCC-vel. Szaúd-Arábia és az EAE is kötött stratégiai együttműködési megállapodást Tokióval.

Az Európai Unióval (EU) és az Egyesült Királysággal sokkal kevésbé dinamikusan fejlődnek a kapcsolatok: a szabadkereskedelmi megállapodás kérdése újra és újra felmerül mindkét relációban, de érdemi előrelépésre eddig nem került sor. Az orosz-ukrán háború kitörése után az EU tagállamainak megnövekedett az érdeklődése a Perzsa-öböl energiaforrásai iránt, ami a német, a francia és a holland relációban is földgáz-kereskedelmi egyezményekhez vezetett.⁵⁸ Ugyanakkor uniós szinten egyelőre várat magára bármiféle stratégiai áttörés:

az EU által 2022-ben kiadott stratégiai partnerségi dokumentum⁵⁹ nem váltott ki érdemi reakciót a térségben, a megújuló erőforrások és a zöldátmenet terén való, kétségkívül potenciállal bíró együttműködés előtt pedig még mindig számos politikai akadály áll.⁶⁰

Az öbölállamok növekvő globális politikai hatalmának forrásai

Az öbölállamok globális pozícióját nagyban erősíti, hogy egyszerre több hatalmi erőforrásra tudnak támaszkodni. A sajátos-belső vagy tulajdoni hatalmuk alapja egyrészt az általuk birtokolt jelentős mértékű kőolaj- és földgázforrás, másrészt pedig a sajátos geopolitikai helyzetük, amely nemcsak a Közel-Keleten, hanem a globális geopolitikai térben is centrális szerepet biztosít számukra.

E hatalmi erőforrások felhasználásával a GCC-államok elérték, hogy a globális nagyhatalmak számára az érdekeik elérésében elengedhetlenné vált a velük való együttműködés. Az Egyesült Államok hegemoniájának és a liberális világrend fennmaradásának a feltételei közé tartozik a tengeri utak szabadsága, valamint a globális energiastabilitás fenntartása, ezek pedig a Perzsa-öbölre meghatározó befolyással bíró öbölállamok nélkül elképzelhetetlen. A GCC mára az indo-csendes-óceáni térségben is komoly befolyásra tett szert, elsősorban az USA által is támogatott minilaterális együttműködések keresztül (pl. az I2U2 konstrukció Izrael, India, az EAE és az USA részvételével). Ebből a szempontból Washington számára kifejezetten problematikusnak tekinthető volt, amikor 2023 márciusában Abu-Dzabi bejelentette, hogy kilép az amerikai vezetésű Egyesített Tengeri Erő (*Combined Maritime Force*) együttműködésből.⁶¹ Bár a döntés tényleges körülményei és következményei egyelőre nem világosak, a bejelentést követő feszültségek jól mutatták az EAE stratégiai függetlenségét és az amerikai–emírségi kapcsolatok kölcsönösen függő jellegét.

Kína szempontjából a globális nagyhatalommá váláshoz és az Egyesült Államok befolyásának a megkérdőjelezéséhez szintén szükségszerű a GCC-országokkal való együttműködés. Ahogy az előző részből kiderült, a kínai gazdaság növekedése ugyanis kizárt lenne az öbölmonarchiák kőolaj- és földgáztartalmakai nélkül. A hat ország talán nem írható le a BRI legfontosabb résztvevőiként ugyan, viszont nagyban hozzájárulnak a közel-keleti szakaszának a felépítéséhez, valamint a tengeri selyemút működéséhez. Továbbá részt vesznek az amerikai dollárra épülő gazdaság megkerülésére és helyettesítésére vonatkozó kínai erőfeszítésekben és a kínai monetáris rendszer nemzetköziesítésében, többek között az Egyesült Arab Emírségekben létrehozott renminbi-elszámolási központon keresztül.⁶²

A GCC államai részben a sajátos-belső hatalmi erőforrások felhasználásával, részben hagyományos lobbizással és az elitek közötti kapcsolatépítéssel jelentős derivatív hatalmat is ki tudtak építeni. A globális hatalmakkal kiépült

viszonyrendszerük interdependens jellege révén számos tekintetben hatni is tudtak azok viselkedésére annak érdekében, hogy a politikájukat az öbölállamok érdekeik mentén alakítsák át. Az elmúlt időszakból jó példa lehet erre a tevékenységre a nemzeti gazdaságfejlesztési programok pozitív politikai megítélésének az erősítése vagy a regionális konfliktusokhoz való nagyhatalmi politika alakítása.

Az Egyesült Államok kapcsán az utóbbi időben kevés látványos sikert értek el az öbölállamok, leszámítva a Trump-kormány időszakát, amikor nagy hatással tudtak lenni például az amerikai Irán-politikára. Kína esetén sokkal kézzelfoghatóbb eredmények születtek; ilyen volt Pekingnek az emírségi–iráni szigetvitával vagy a jemeni polgárháborúval kapcsolatos álláspontjának a megváltoztatása. Ez utóbbi során a távol-keleti ország, amely 2015 óta az Irán-barát húsz mozgalom támogatója volt, a helyi szaúdi és emírségi szövetségesek patronálója lett.⁶³

A GCC mint kormányközi szervezet kapcsán felmerülhet a kollektív hatalom lehetősége, azonban ritkán válik szereplővé geopolitikai kérdésekben. Amikor egy ügyet hivatalosan az Öböl Menti Együttműködési Tanács keretében intéznek (pl. 2011-ben a bahreini kormányellenes mozgalmak leverése), az is jellemzően a nemzetállami szintű fellépés keretében szolgál. Ennek ellenére a tagok a GCC-keretekben kollektíven is fellépnek. A jelenlegi gázai válság elején Szaúd-Arábia adott otthont az Arab Liga és az Iszlám Együttműködés Szervezete találkozájának, és koordinálta azt az összefogást, amelynek keretében egy, az arab–iszlám országok képviselőiből álló delegáció látogatást tett a nagyhatalmi fővárosokban, hogy további fellépést sürgessen a krízis megoldása érdekében.

A kollektív hatalom további forrása lehet Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek számára a BRICS-csoportba való belépés. A két Perzsa-öböl menti ország Egyiptommal, Etiópiával, Iránnal és Argentínával egyetemben 2023 augusztusában kapott meghívást, hogy lépjenek be a Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika által alkotott szervezetbe. A csatlakozás 2024. január 31-én meg is történt. A tagok számos politikai kérdésben (köztük az amerikai vezetésű világrendhez való hozzáállás ügyében) megosztottak, ebből kifolyólag a szervezet jelenleg a középhatalmak globális képviselői, kollektív hatalomgyakorlási formájának tekinthető.

A GCC tagállamai legkésőbb a 2000-es években felismerték a globalizációban való részvétel előnyeit, ezért tudatosan építették fel a nemzetközi intézményekben és a globális kormányzás egyéb formáiban történő szerepvállalásukat.⁶⁴ Az így létrehozott rendszerszintű hatalmuk elsődleges forrása gazdasági jellegű. Egyrészt az OPEC (az EAE, Kuvait, Szaúd-Arábia, valamint 2019-ig Katar), illetve a Bahreinnel és Ománnal kiegészült OPEC+ formában való meghatározó részvételüknek köszönhetően a hat állam széles körű befolyással bír a globális energiapiac alakítására. Másrészt az energiahordozók árának a 2000-es években tapasztalt, történelmi csúcspontot elért növekedése hatalmas tartalékok

felhalmozását tette lehetővé, amelyek egy jelentős részét szuverén befektetési alapokba helyezték el. A 2008-ban kirobbant gazdasági világválságot követően a GCC-államok (különösen – a G20 tagjaként – Szaúd-Arábia) éppen ezért versenyelőnybe kerültek más országokkal szemben, és lehetőségük nyílt, hogy nagyobb mértékben hassanak a pénzügyi szabályozások folyamataira.

Az energetikai és a pénzügyi dimenzió túl a GCC államainak számos más területen is globálisan meghatározó szerepet sikerült felvenniük. Felismerve a kérdés fontosságát és a politikai napirendet meghatározó szerepét, a hat állam (különösen Szaúd-Arábia, az EAE és Katar) az elmúlt évtizedben egyre aktívabban járult hozzá a globális klímaterületekhez.⁶⁵ Az öbölállamok többször is otthont adtak a klímadiplomácia csúcstalálkozóinak (lásd az ENSZ klímaváltozási konferenciájának a megszervezését 2012-ben Katarban, 2023-ban az Egyesült Arab Emírségekben), nemzetközi intézményeinek (a Nemzetközi Megújuló Energia Ügynökségnek az EAE-ben), továbbá nemzeti projekteket hirdettek a fenntarthatóság jegyében, valamint zöldbefektetéseket hajtottak végre külföldön. Bár e lépések tényleges hatékonysága, illetve a mögöttük lévő politikai elköteleződés megkérdőjelezhető, az érdekérvényesítés és az imázsépítés szempontjából sikeresnek tekinthetők.

A GCC tagállamai más puhahatalmi területeken is rendszerszintű befolyással rendelkeznek, amelyek közül a sport vált talán a leglátványosabbá. A téma a 2022-es katarai labdarúgó-világbajnoksággal került a figyelem középpontjába, de számos más térségbeli kezdeményezést is láthatunk. A folyamat az európai labdarúgásba történt befektetéssel (pl. a Paris Saint-Germain, illetve a Manchester City megvásárlásával)⁶⁶ és a sportmédia fejlesztésével (pl. a katarai beIN Sports csatornával) indult, mára azonban szerteágazóvá vált. Szaúd-Arábia (és kisebb részben az EAE) az európai és az amerikai professzionális golfverseny szervezeteibe is befektettek a LIV Golfon és a DP Worldön keresztül; az előbbinek a PGA ligával történt összeolvadása precedens nélküli befolyást hozott létre a királyság számára.⁶⁷ Rijád mindemellett a saját nemzeti labdarúgóligája fejlesztésével, valamint a 2034-es világbajnokság szervezésével is a címlapokra került.

Végül, de nem utolsósorban a GCC tagállamai sarkalatos hatalmat építettek ki a regionális konfliktusokban és folyamatokban játszott szerepükkel.⁶⁸ A térségbeli hatalmi egyensúly 2011 után egyértelműen az öbölállamok javára mozdult el, s ennek köszönhetően a közel-keleti válságok jelentős része nem oldható meg Szaúd-Arábia, Katar, az EAE vagy akár Omán nélkül. A hat állam különböző politikai és fegyveres csoportok támogatásával, diplomáciai kapcsolatok ápolásával, közvetítőtevékenységgel, befektetésekkel vagy humanitárius politikával komoly befolyással bír a szíriai, iraki, jemeni, líbiai eseményekre, valamint az iráni-amerikai viszonyra. A mostani gázai krízisben Katar a Hamász és Izrael közötti közvetítés, Szaúd-Arábia és az EAE diplomáciai tevékenység révén tölt

be olyan szerepet, amelyre más államok nem lennének képesek, de feltehetőleg a válságot követően a gázai kormányzás és újjáépítés sem lesz elképzelhető az öbölállamok hozzájárulása és aktív támogatása nélkül. Ebből a szempontból a regionális normalizációs folyamatok előmozdításában való részvétel (elsősorban Szíria, Irán és Izrael kapcsán) eszközként és hatalmi erőforrásként is értelmezhető, hiszen a diplomáciai konnektivitás erősítésével a GCC politikai központtá is vált a térségben.

Mindezek révén a GCC tagállamai egyértelműen képessé váltak a globális politikai és gazdasági folyamatok befolyásolására. A globális hatalmuk forrásaira támaszkodva egyes területen önállóan is rendszer-meghatározó szerepben jelennek meg, más ügyekben pedig potenciális *spoilerek*ké váltak, amelyek blokkolni tudják a számukra nem kívánatos folyamatokat.

Együttműködés és versengés az öbölállamok között

A Perzsa-öböl térségével foglalkozó elemzésekben visszatérő hiba a GCC egységes szereplőként történő ábrázolása, az állami szintű érdekkülönbségek elhanyagolása. Pedig már a közelmúlt történelme is azt bizonyítja, hogy a hat ország eltérő külpolitikai célokkal és eszközkészlettel rendelkezik, amelyek nem mindig egyeztethetők össze egymással teljes mértékben, ami természetszerűleg versengést szülhet (lásd pl. a diverzifikáció okozta gazdasági versenyüket).

A szerző által készített interjúk szerint a GCC államai a globális nagyhatalmakkal való kapcsolatépítés terén nem tekintik egymást versenytársaknak. Habár megjelennek köztük ellentétes érdekek is – pl. a diverzifikáció vagy a biztonságpolitikai garanciák kérdésében –, azok e téren (legalábbis jelenleg) korlátozott szerepet játszanak. Egyrészt az Egyesült Államokkal mind a hat államnak kialakult a jó viszonya, amelyet nehezen lehetne megkérdőjelezni, a 2017–2021-es katari válság pedig bebizonyította, hogy Washingtont nehezen lehet egymással szemben kijátszani. Másrészt a többi nagyhatalommal való kapcsolatépítésük valamennyiüket inkább erősíti, mint hátráltatja, az egyik állam által elért sikerek és kapcsolatok új lehetőségeket teremthetnek a többiek számára.

Ennek következtében a gazdasági versengés mellett inkább eltérő prioritásokról beszélhetünk, amelyeket elsősorban az eltérő geopolitikai helyzetük, méretük vagy stratégiai megfontolásaik alakítottak ki. Szaúd-Arábiának az arab és az iszlám világ potenciális vezető szerepére irányuló törekvése, az Iránnal való vetélkedése, valamint a méretéből adódó előnyei vezetnek a többieknél magabiztosabb önálló külpolitikához, amely elsősorban a Kínával való mélyebb együttműködésben érhető tetten. Az integráció második legnagyobb tagja, az Egyesült Arab Emírségek ugyanakkor előnyt élvez a hatalmas méretű szomszédjával szemben, hiszen nemcsak az olajtól független gazdasági szektorok fejlesztését, de a nagyhatalmakkal való kapcsolatépítést is hamarabb kezdte

meg. Abu-Dzabi számára – Rijádtól eltérően – politikailag az iszlamizmus mindig nagyobb fenyegetést jelentett, mint Irán, ez pedig jobb alapot is jelentett a Kínával és Oroszországgal folytatott biztonságpolitikai párbeszéd szempontjából is. Az EAE másik versenylőnye a regionális szürkegazdaságban betöltött szerepe, amely a szankciós környezetben is lehetővé teszi számára a kapcsolatépítést. Az utóbbi években a szaúdi–amerikai kapcsolatok mellett az emírségi–amerikaiakban jelentkezett a legtöbb feszültség, különösen a jemeni háborúval kapcsolatban.

A Perzsa-öböl menti négy kisállamnak is megvannak a sajátos nemzeti érdekei. Omán a geopolitikai elhelyezkedéséből – az Indiai-óceánnal való közvetlenebb kapcsolatából – adódóan nagyobb mértékben érdekelt az indiai együttműködésben, mint a szomszédai. Ez a kooperáció intézményesült is: többek között egy közös védelmi bizottság felállításában és a 2022-es stratégiai partnerségi egyezménynek megfelelően.⁶⁹ Egyes hírek szerint ugyanezen szempontok alapján Kínával is mélyíteni kívánja a tengeri biztonsági együttműködését.⁷⁰

A hat tagállamból Katar tartja fenn leginkább az Egyesült Államok hűséges stratégiai partnerének imázsát, ami részben a 2017–2021-es válság, részben a Washingtonnal való emírségi és szaúdi frusztrációk következménye. 2022-ben a GCC-ből elsőként – a tágabb közel-keleti térségben Tunézia után másodikként – Katar kapta meg a „fő NATO-n kívüli szövetséges” (*major non-NATO ally*) megjelölést Washingtontól. A katari–amerikai kapcsolatok szorossága a gázai válság során, az Izrael és a Hamász közötti tárgyalások elősegítése érdekében történő kooperációban is megmutatkozik. Mindez nem jelenti azt, hogy Doha ne mélyítene a kapcsolatait másokkal is (különösen Kínával), de azt óvatosabban, a fenti imázs megkérdőjelezését elkerülve teszi.

Bahreinnek a nagyhatalmakhoz való viszonyát a 2011-ben is megmutatkozott sérülékenysége, valamint a Szaúd-Arábiától való biztonsági és gazdasági függősége határozza meg. A szigetország, Katarhoz hasonlóan, a többi GCC-államnál óvatosabban nyitott Kína felé, és – tőlük eltérően – nem kötött stratégiai partnerségi együttműködési szerződést Pekinggel.⁷¹ Manáma számára az amerikai katonai jelenlét kiemelkedően fontos a saját stabilitása megőrzése szempontjából (nem véletlenül vett részt az ország egyedüli arab államként az Egyesült Államok által 2023 végén szervezett vörös-tengeri koalícióban), a Kínával való együttműködésre elsősorban komplementer módon tekint.⁷² Ugyanakkor Bahrein – feltehetőleg Szaúd-Arábiával való együttműködésben – többször is úttörő szerepet játszott bizonyos kapcsolatok normalizációjában és mélyítésében, legyen szó akár Izraelről, akár Oroszországról.

A hat öbölmonarchia közül talán Kuvait esetén láthatunk a legkevésbé mélyülő kapcsolatokat a nagyhatalmakkal. Ennek elsődleges okát az ország belpolitikai problémái jelentik, amelyek megakadályozzák a kormányt, hogy számos stratégiai politikai és gazdasági kérdésben döntéseket hozzon. Bár a Kínával

folytatott kereskedelem és az onnan érkező befektetések nagymértékben növekedtek a 2010-es években, az évtized végére lelassult a folyamat. A kínai BRI keretében Mubarak al-Kabír területén megvalósítandó kikötői projekt 2020-ban gyakorlatilag leállt, és csak mostanában kezd újraindulni.⁷³

Konklúzió

A kutatás során bebizonyosodott, hogy a nemzetközi kapcsolatok hagyományos fogalmai (*bandwagoning*, egyensúlyozás, semlegesség), amelyek a kisállamoknak és a középhatalmaknak a nagyhatalmakhoz fűződő kapcsolatai leírására szolgálnak, nem elégségesek az öbölállamok külpolitikájának az értelmezéséhez. Az érintett országok nem a globális partnereik szempontjából, hanem a saját nemzeti érdekeik mentén alakították ki a politikájukat, így a hat állam nem is tartozik kimondottan sem az amerikai vezetésű világrend támogatói, sem annak ellenzői közé. A GCC-államok külpolitikája éppen a tömbpolitika elutasítására és a konnektivitás fokozására épül, amelyen keresztül a korlátozott erőforrásaik ellenére akár a nagyhatalmakkal szemben is képesek érvényesíteni az érdekeiket.

Ennek a fő eszköze a nagyhatalmakkal való, alapvetően aszimmetrikus viszony interdependenssé alakítása volt. Az öbölállamok (elsősorban Szaúd-Arábia, az Egyesült Arab Emírségek, Katar és Omán) megkerülhetetlen szerepet értek el a nagyhatalmak regionális és globális céljainak a megvalósítása szempontjából, ami kivételes befolyásolási képességet teremt számukra. Az Egyesült Államok nem tudja megvédeni a jelenlegi világrendet vagy végrehajtani a közel-keleti (és – egyre inkább – az indo-csendes-óceáni térséggel kapcsolatos) stratégiáját a GCC nélkül, Kína, Japán vagy éppen India pedig nemcsak a gazdasági növekedése, de a tengeri biztonsághoz fűződő érdekei vagy éppen az eurázsiai térség geopolitikai viszonyainak az újrendezése szempontjából is függ a hat országtól.

Másik oldalról viszont a GCC a nagyhatalmaktól részben függetlenül is képes volt globális hatalomra szert tenni. A megvalósításhoz az öbölállamok rendelkezésére álló eszközök közül elsősorban az energiahordozók és a befektetések politikai célú felhasználását, a nagyhatalmak befolyásolására való képességüket, illetve a rendszerszintű intézményekben és együttműködésekben történő részvételüket lehet kiemelni. Mindezek segítették őket abban, hogy ne váljanak teljesen kiszolgáltatottá a nagyhatalmak közötti versengésnek, hanem akár még hatással is lehessenek annak alakulására.

Mindezek mellett azonban fontos megemlíteni, hogy a hat ország globális befolyásának komoly korlátai is lehetnek. Egyrészt a regionális vagy a globális feszültségek fokozódása alapvetően alááshatja a konnektivitásra épülő stratégiájuk hatékonyságát. Másrészt a GCC-államok közötti viszony jelenleg stabil, ám

a versengésük bármikor újra felerősödhet, ami szintén bonyolíthatja a nagyhatalmakkal való kapcsolatukat. Ráadásul az autonómia–biztonság–befolyás hármasában is felborulhat az egyensúly, különösen belpolitikai problémák esetén, amit Bahrein és Kuvait példája jól mutat. Továbbá érdemes a regionális és a globális szint közötti interakciót is számításba venni. Egyelőre az öbölállamoknak a nagyhatalmakkal kapcsolatos politikája és a regionális normalizációs folyamat kölcsönösen erősíti egymást, a kettő között nem látható feszültség – még az Iránnal vagy Szíriával való kapcsolatépítést sem tekintette kihívásnak az Egyesült Államok. A gázai válságot követően azonban növekedhet a szakadék a nagyhatalmi (elsősorban amerikai) és a regionális percepciók között, ami komoly stratégiai dilemmákat jelenthet a Perzsa-öböl országai számára.

Jegyzetek

- 1 This project has received funding from the European Union’s Horizon 2020 research and innovation programme under the Marie Skłodowska-Curie grant agreement No. 945361.
- 2 A „normalizáció” kifejezés egyfajta normalitásra vagy „normális kapcsolatokra” utal, ami két szempontból is kritizálható: egyrészt a nemzetközi politika egyik állapotát normalisnak, a másikat abnormálisnak vagy rendszertelennek tartja, s ebből kiolvasható az eddigi kapcsolatok normatív elutasítása. Másrészt kifejezetten a kétoldalú kapcsolatban történő normalizáció (lásd pl. az emírségi–izraeli, az egyiptomi–török vagy éppen a szíriai–szaúdi kapcsolatokat) a nyugati intézményesített diplomáciai elvárásokhoz való igazodást jelenti. Az „egyensúlyozás” pedig a kisállamoknak és a középhatalmakknak a külpolitikáját a nagyhatalmak érdekei és stratégiája alapján, nem pedig önmagukban definiálja, s ezzel megkérdőjelezi azok cselekvőképességét.
- 3 A kisállamok és a középhatalmak fogalmakat materiális értelemben használom. Az előbbi azokra az államokra utal, amelyeknek a mérete négy dimenzióban (terület, lakosság, gazdaság és katonai kapacitások) a regionális átlag alatt vannak. Középhatalmak alatt pedig azokat értem, amelyek a négy dimenzióból legalább egyben, de legfeljebb háromban vannak az átlag alatt. E fogalomkészlet alapján a GCC tagállamaiból csak Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek nevezhető középhatalomnak. Lásd bővebben: Szalai Máté: *The Foreign Policy of Smaller Gulf States. Size, Power, and Regime Stability in the Middle East* (New York, NY: Routledge, 2021).
- 4 Waltz, Kenneth: *Theory of International Politics* (Reading: Addison–Wesley, 1979), 87–99. o.
- 5 Lake, David A.: *Hierarchy in International Relations* (Ithaca/London: Cornell University Press, 2009), 2. o.
- 6 Cooper, Andrew Fenton, Higgott, Richard A. és Nossal, Kim Richard: „Bound to Follow? Leadership and Followership in the Gulf Conflict”, *Political Science Quarterly*, 106., no. 3. (1991): 391–410.
- 7 Tetreault, Mary Ann: „Autonomy, Necessity, and the Small State: Ruling Kuwait in the Twentieth Century”, *International Organization*, 45., no. 4. (1991): 567–569.
- 8 Reiter, Erich: „Introductory Comments on the Objective of the Small States and Alliances Workshop” in *Small States and Alliances*, szerk. Reiter, Erich és Gärtner, Hans (Berlin: Springer-Verlag, 2001), 12. o.

- 9 Schweller, Randall: „Bandwagoning for Profit. Bringing the Revisionist State back in”, *International Security*, 19., no. 1. (1994): 75.
- 10 Almezaini, Khalid és Rickli, Jean-Marck: „Theories of Small States’ Foreign and Security Policies and the Gulf States” in *The Small Gulf States. Foreign and Security Policies before and after the Arab Spring*, szerk. Almezaini, Khalid és Rickli, Jean-Marck (London/New York, NY: Routledge, 2017), 12–15. o.
- 11 Walt, Stephen: „Alliances: Balancing and Bandwagoning” in *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues*, szerk. Art, Robert és Jarvis, Robert (London: Pearson Education Ltd, 2000), 96–103. o.
- 12 Murphy, Ann Marie: „Great Power Rivalries, Domestic Politics and Southeast Asian Foreign Policy: Exploring the Linkages”, *Asian Security*, 13., no. 3. (2017): 165–182.; Kuik, Cheng-Chwee: „How Do Weaker States Hedge? Unpacking ASEAN States’ Alignment Behaviour towards China”, *Journal of Contemporary China*, 25., no. 100. (2016): 500–514.
- 13 Radoman, Jelena: *Military Neutrality of Small States in the Twenty-First Century. The Security Strategies of Serbia and Sweden* (London: Palgrave, 2021), 3. o.
- 14 Reiter, Dan: „Learning, Realism, and Alliances: The Weight of the Shadow of the Past” in *Small States in International Relations*, szerk. Ingebritsen, Christine, Neumann, Iver, Gstöhl, Sieglinde és Beyer, Jessica (Reykjavík: University of Iceland Press, 2006), 254. o.
- 15 Uo. 235. o.; Ingebritsen, Christine: „Norm Entrepreneurs: Scandinavia’s Role in World Politics” in *Small States in International Relations*, 279–281. o.
- 16 Kuik, „How Do Weaker States Hedge?”, 5. o.
- 17 Nye, Joseph: „Will the Liberal Order Survive? The History of an Idea”, *Foreign Affairs*, 96., no. 1. (2017): 10–16.
- 18 Sahakyan, Mher: „Introduction: China, Eurasia, and the Multipolar World Order 2.0” in *China and Eurasian Powers in a Multipolar World Order 2.0: Security, Diplomacy, Economy, and Cyberspace*, szerk. Sahakyan, Mher (London/New York, NY: Routledge, 2023), 1–7. o.
- 19 Haass, Richard: *A World in Disarray. American Foreign Policy and Crisis of the Old Order* (New York, NY: Penguin Books, 2017), 257. o.; Quirk, Patrick: „The Global Fragility Strategy. Posturing the United States for a Reshaping World Order”, *Brookings Institute Blog*, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/05/15/the-global-fragility-strategy-posturing-the-united-states-for-a-reshaping-world-order/> (a letöltés ideje: 2020. május 15.).
- 20 Gärtner, Hans: „Eurasia between Multipolarity and Multilateralism” in *China and Eurasia Rethinking Cooperation and Contradictions in the Era of Changing World Order*, szerk. Sahakyan, Mher és Gärtner, Hans (Abingdon/New York, NY: Routledge, 2021), 21. o.
- 21 Sahakyan: „Introduction”.
- 22 Kilman, Daniel: „The West and Global Swing States”, *The International Spectator*, 47., no. 3. (2012): 53–64.; Kausch, Kristina: „The Promise of Middle Eastern Swing States”, *Carnegie Europe*, <https://carnegieeurope.eu/2016/05/12/promise-of-middle-eastern-swing-states-pub-63565> (a letöltés ideje: 2023. november 23.).
- 23 Efremova, Ksenia: „Small States in Great Power Politics. Understanding the »Buffer Effect«”, *Central European Journal of International and Security Studies*, 13., no. 1. (2019): 113–114.
- 24 Lobell, Steven E., Jesse, Neal G. és Williams, Kristen P.: „Why Do Secondary States Choose to Support, Follow, or Challenge?”, *International Politics*, 52., no. 2. (2015): 146–162.
- 25 Uo.
- 26 Grygiel, Jakub J. és Mitchell, Wess: *The Unquiet Frontier. Rising Rivals, Vulnerable Allies and the Crisis of American Power* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2016), 77–116. o.

- 27 Long, Tom: „Small States, Great Power? Gaining Influence through Intrinsic, Derivative, and Collective Power”, *International Studies Review*, 19., no. 2. (2017): 185–205.
- 28 Boon, Hoo Tiang és Ardy, Charles: „China and Lilliputians: Small States in a Big Power’s Evolving Foreign Policy”, *Asian Security*, 13., no. 2. (2017): 116–131.
- 29 Gause, Gergory III: *The International Relations of the Persian Gulf* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 127–128. o.; Yetiv, Steve A.: *The Absence of Grand Strategy. The United States in the Persian Gulf, 1972–2005* (Baltimore, MD: John Hopkins University Press, 2008), 30–64. o.
- 30 Melkumyan, Elena: „A Political History of Relations between Russia and the Gulf States”, *Arab Center for Research & Policy Studies*, https://www.dohainstitute.org/en/lists/ACRPS-PDFDocumentLibrary/A_Political_History_of_Relations_between_Russia_and_the_Gulf_States_Elena_Melkumyan.pdf (a letöltés ideje: 2023. november 23.).
- 31 Legrenzi, Matteo: *The GCC and the International Relations of the Gulf. Diplomacy, Security and Economic Coordination in a Changing Middle East* (London/New York, NY: I.B. Tauris, 2011), 31. o.
- 32 Blanchard, Christopher M.: „Qatar: Background and U.S. Relations”, *Congressional Research Service*, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL31718.pdf> (a letöltés ideje: 2023. november 4.).
- 33 Marschall, Christin: *Iran’s Persian Gulf Policy. From Khomeini to Khatami* (London: Routledge Curzon, 2003), 101. o.
- 34 Hellyer, Peter: „Evolution of UAE Foreign Policy” in *United Arab Emirates: A New Perspective*, szerk. Al Abed, Ibrahim (London: Trident Press, 2001), 168–170.
- 35 Hamadoushe, Louisa D. és Zoubir, Yahia H.: „The US–Saudi Relationship and the Iraq War: The Dialectics of a Dependent Alliance”, *Journal of Third World Studies*, 24., no. 1. (2007): 109–135.
- 36 Joyce, Miriam: *Bahrain from the Twentieth Century to the Arab Spring* (New York, NY: Palgrave Macmillan, 2012), 112. o.; Al-Khalili, Majid: *Oman’ Foreign Policy. Foundations and Practice* (London: Praeger Security International, 2009), 118. o.
- 37 Gervais, Victor: „The Changing Security Dynamics in the Middle East and Its Impact on Smaller Gulf Cooperation Council States’ Alliance Choices and Policies” in *The Small Gulf States*, 31–46. o.
- 38 Különös tekintettel arra, hogy a demokrácia és az emberi jogok képviselője változó mértékben, de a Bush-, az Obama- és a Biden-adminisztráció külpolitikájában is előkerült, ami potenciális fenyegetést jelentett az öbölállamok autonómiájára.
- 39 *Hedging one’s bets*: olyan, egymással ellentétes fogadások megtétele, amelyek szuboptimális kimenetek esetén is minimalizálják a játékos veszteségeit.
- 40 Ehteshami, Anoushiravan és Horesh, Niv: *How China’s Rise Is Changing the Middle East* (Abingdon: Routledge, 2020), 35–39. o.
- 41 Scobell, Andrew és Nader, Alireza: „China in the Middle East”, *RAND Corporation*, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1200/RR1229/RAND_RR1229.pdf (a letöltés ideje: 2023. november 4.).
- 42 Fulton, Jonathan: „China–Saudi Arabia Relations through the »1+2+3« Cooperation Pattern”, *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14., no. 4. (2020): 517.
- 43 EIA, „As of 2021 China Imports more Liquefied Natural Gas than any Other Country”, *U.S. Energy Information Agency*, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=52258> (a letöltés ideje: 2023. november 23.).
- 44 N. Rózsa Erzsébet és Sidlo, Katarzyna W.: „China–MENA Relations in the Context of Chinese Global Strategy”, in *The Role of China in the Middle East and North Africa (MENA). Beyond*

- Economic Interests?*, szerk. Sidlo, Katarzyna W. Elektronikusán elérhető: https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2020/05/JPS_The-Role-of-China-in-the-MENA.pdf (a letöltés ideje: 2024. március 12.), 19. o.
- 45 Fulton: „China–Saudi Arabia Relations”, 516–517.; Hashem, Ebrahim: „The GCC Countries and China: An Exponentially Growing Partnership in a Rapidly Changing World Order” in *China and Eurasia Rethinking Cooperation*, 165–202. o.
- 46 Hashem: „The GCC Countries and China”, 181. o.; Fulton, Jonathan: „Domestic Politics as Fuel for China’s Maritime Silk Road Initiative: The Case of Gulf Monarchies”, *Journal of Contemporary China*, 29., no.122. (2020): 175–190.
- 47 Wei, Min: „China–Middle East Cooperation in the Field of Infrastructure under the Framework of the »Belt and Road Initiative«”, *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 11., no. 3. (2017): 27.
- 48 Sidlo, Katarzyna W.: „The Role of China in the Middle East and North Africa (MENA). Beyond Economic Interests?”, *IE Med.*, https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2020/05/JPS_The-Role-of-China-in-the-MENA.pdf (a letöltés ideje: 2020. július 20.), 32–57. o.
- 49 Hashem: „The GCC Countries and China”, 184. o.; Fulton: „Domestic Politics as Fuel”.
- 50 Szalai Máté: „Kína a Perzsa-öbölben”, *KKI-elemzések*, no. 88. (2020): 1–13.
- 51 Farouk, Yasmine: „Riyadh’s Motivations behind the Saudi–Iran Deal”, *Carnegie Endowment*, <https://carnegieendowment.org/2023/03/30/riyadh-s-motivations-behind-saudi-iran-deal-pub-89421> (a letöltés ideje: 2023. március 30.).
- 52 *Iran International*, „Pundits in Iran Say China’s Support for UAE »Humiliating«”, <https://www.iranintl.com/en/202212126941> (a letöltés ideje: 2022. december 12.).
- 53 Ma, Richie Ruchuan, Xiong, Tao és Bao, Yukun: „The Russia–Saudi Arabia Oil Price War during the Covid-19 Pandemic”, *Energy Economics*, 102., no. 105517. (2021): 1–12.
- 54 Cafiero, Giorgio és Mahmoudian, Arman: „Russia and the UAE’s Growing Synergy in Syria”, *The New Arab*, <https://www.newarab.com/analysis/russia-and-uaes-growing-synergy-syria> (a letöltés ideje: 2021. július 27.).
- 55 Szalai Máté: „Between Hedging and Bandwagoning – Interpreting the Reactions of Middle Eastern and North African States to the Russian–Ukrainian War”, *Euromesco*, <https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2023/02/Policy-Brief-N%C2%BA123.pdf>.
- 56 Smagin, Nikita: „Is the Blossoming Relationship between Russia and the UAE Doomed?” *Carnegie*, 2023. április 13. <https://carnegieendowment.org/politika/89531> (a letöltés ideje: 2023. február 28.).
- 57 Matsuda, Kazuto: „Intra-East Asian Competition in the Gulf and the Indo-Pacific: The Case of Japan and China”, in *Asia in the GCC: A New Strategic Partner?* szerk. Ghafar, Adel A. és Baabood, Abdullah, *Middle East Council on Global Affairs*, <https://mecouncil.org/publication/asia-in-the-gcc-a-new-strategic-partner/> (a letöltés ideje: 2023. július 12), 49–56. o.
- 58 *Reuters*, „Qatar Supplies Gas to Europe, Vying with US to Replace Russia Supply”, <https://www.reuters.com/markets/commodities/qatarenergy-shell-agree-27-year-long-supply-2023-10-18/> (a letöltés ideje: 2023. október 18.).
- 59 „A Strategic Partnership with the Gulf”, *European Commission*, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/Joint%20Communication%20to%20the%20European%20Parliament%20and%20the%20Council%20-%20A%20Strategic%20Partnership%20with%20the%20Gulf.pdf> (a letöltés ideje: 2022. május 18.).

- 60 Bianco, Cinzia: „Renewable Relations: A Strategic Approach to European Energy Cooperation with the Gulf States”, *ECFR*, <https://ecfr.eu/publication/renewable-relations-a-strategic-approach-to-european-energy-cooperation-with-the-gulf-states/> (a letöltés ideje: 2023. június 16.).
- 61 *Amwaj Media*, „Amid Tensions with US over Security Guarantees, UAE Advances Engagement with Iran”, <https://amwaj.media/media-monitor/amid-tensions-with-us-over-security-guarantees-uae-advances-engagement-with-iran> (a letöltés ideje: 2023. június 5.).
- 62 Interesse, Giulia: „China and the GCC: Bilateral Trade and Economic Engagement”, *China Briefing*, <https://www.china-briefing.com/news/china-and-the-gcc-bilateral-trade-and-economic-engagement/> (a letöltés ideje: 2022. augusztus 25.).
- 63 Ehteshami és Horesh: „How China’s Rise”, 86–92. o.; Ramani, Samuel: „China’s Role in the Yemen Crisis”, *Diplomat*, <https://thediplomat.com/2017/08/chinas-role-in-the-yemen-crisis/>. (a letöltés ideje: 2023. augusztus 11.); Panda, Ankit: „Pakistan’s Neutrality in the Yemen Crisis: Brought to You by China”, *Diplomat*, <https://thediplomat.com/2015/04/pakistans-neutrality-in-the-yemen-crisis-brought-to-you-by-china/> (a letöltés ideje: 2023. április 28.).
- 64 Ulrichsen, Kristian C.: „Rebalancing Global Governance: Gulf States’ Perspectives on the Governance of Globalisation”, *Global Policy*, 2., no. 1. (2011): 65–74.
- 65 Al-Saidi, Mohammad: „Participation Modes and Diplomacy of Gulf Cooperation Council (GCC) Countries towards the Global Sustainability Agenda”, *Development in Practice*, 29., no. 5. (2019): 545–558.
- 66 Barzani, Hezha: „Many Europeans Soccer Teams Are Owned by Gulf States. But Why?”, *Atlantic Council*, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/many-european-soccer-teams-are-owned-by-gulf-states-but-why/>. (a letöltés ideje: 2022. április 4.).
- 67 Szalai Máté: „Nem véletlenül ütötték be magukat a szaúdiak a golfvilág elitjébe”, *24.hu*, <https://24.hu/kulfold/2023/06/10/golf-profisport-pga-liv-usa-szau-arabia-megegyezes-befektetes-diplomacia/>. (a letöltés ideje: 2023. június 10.).
- 68 Lásd: Csicsmann László: „Normalizáció és regionális rend a tágabb Közel-Keleten. A dezskaláció hatása a gyenge államokra és a proxykonfliktusokra”, *Külügyi Szemle*, 23., no. 1. (2024): 12–32; N. Rózsa Erzsébet: „Változó regionális rend a Perzsa-öbölben?”, *Külügyi Szemle*, 23., no. 1. (2024): 54–71.
- 69 Janardhan, Narayanappa: „India’s »Think West« Policy Aligns with the GCC’s »Look East« Policy”, in *Asia in the GCC*, 94. o.
- 70 *Tactical Report*, „Oman–China Defense Relations: Ever-Expanding Naval Cooperation”, <https://www.tacticalreport.com/daily/62260-oman-china-defense-relations-ever-expanding-naval-cooperation>. (a letöltés ideje: 2023. október 18.).
- 71 Chaziza, Mordechai: „China–Bahrain Relations in the Age of the Belt and Road Initiative”, *INSS*, <https://www.inss.org.il/publication/china-bahrain-relations-in-the-age-of-the-belt-and-road-initiative/>. (a letöltés ideje: 2020. október 4.).
- 72 Uo.
- 73 *Zawya*, „Kuwait to Issue Tenders for Mubarak Port”, <https://www.zawya.com/en/projects/construction/kuwait-to-issue-tenders-for-mubarak-port-bykfszfm>. (a letöltés ideje: 2023. július 26.).